

- школи: Зб. наук. праць. – Кривий Ріг: КДПУ, 2004. – Вип. 8. – С.18-26.
7. Павлик О.А. Формування технологічної компетентності майбутнього вчителя-словесника // Професіоналізм педагога. Європейський вибір України: Матер. всеукр. науково-практ. конф. – Ялта. – 2005. – С. 244.
 8. Програма підтримки вироблення стратегії реформування освіти. – Бюлетень. – 2001. - №2 (червень\липень). – С.3.
 9. Шлепов Ю., Мосичева И., Шостак В. Непрерывное образование в России // Высшее образование в России. – 2005. – №2. – С.36-45.

О.І.Фурман

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ПОБУДОВИ ЗОБРАЖЕННЯ

В статтє рассматривается важная проблема формирования профессиональных умений и навыков будущих учителей изобразительного искусства в процессе построения изображения.

The paper deals with the problem of the formation of professional skills of the future art teachers in the process of constructing of the picture.

Перед вітчизняною педагогікою поставлені завдання, які повинні відповідати вимогам сьогодення і забезпечувати високий рівень, зокрема, підготовки вчителів образотворчого мистецтва. На шляху інтеграції нашої держави до світового товариства такі вимоги є справедливими й актуальними, оскільки становлення особистості в умовах загальноосвітньої школи, виховання її духовної культури засобами образотворчого мистецтва залежить від професійного рівня фахівця.

Формування пізнавальної активності педагогів-початківців образотворчого мистецтва розглядалося у великій кількості теоретичної та методичної літератури, у педагогічних, психологічних та образотворчих дослідженнях. Так, питаннями теорії і практики початкового етапу побудови зображення

займалося багато художників-педагогів (Г.В.Бєда, А.О.Борщ, Д.К.Кардовський, Н.Н.Ростовцев, А.І.Сєров, А.А.Сидоров, К.Ф.Юон та ін.).

Психолого-фізіологічні наукові доробки розкривають процеси мислення щодо формування активного процесу сприйняття та побудови образу реальної дійсності зображення (Є.А.Андрєєв, Р.Арнхейм, А.Ю.Вергіліс, В.С.Кузін, Б.Ф.Ломов, А.Л.Ярбус).

Разом з тим початковий етап вивчення студентами малюнку недостатньо досліджений і трактується в методичній та теоретичній літературі по-різному, що негативно впливає на дидактичну структуру навчальної програми художньо-графічних факультетів, на формування знань, навиків та вмінь побудови зображення, мало активізує пізнавальний процес, обмежує пізнавальну самостійність молодих художників і педагогів-початківців.

Досвід роботи на початковому етапі вивчення малюнку показує, що недостатньо розроблений наочний матеріал загальмовує процес формування вмінь усвідомленого малювання в студентів. Застосування невідповідного наочного матеріалу не відображає, а іноді і перекручує зміст, мету, методи і форми навчального процесу, знижує його активність.

Формування професійних умінь майбутніх вчителів образотворчого мистецтва відбувається у вирішенні проблем взаємозалежності наочного матеріалу з основними процесуальними факторами академічного малювання, які включають в себе сприйняття природи і зображення, структуру побудови зображення та зображувальні засоби формоутворюючого процесу, теоретичне дослідження яких і становить **мету** нашої статті.

Сприйняття разом з мисленням складають основу пізнавального процесу образотворчої діяльності. Сприйняття формується від народження і залежить від відчуттів (зовнішніх властивостей і особливостей форми, пропорцій, конструкцій, кольору предметів та явищ), які підсвідомо підкріплюють накопичення знань. Але усвідомлене сприйняття природи та зображення можливе не тільки за умови емоційно-чуттєвого і логічного осмислення, а й насамперед при набутті визначених

спеціальних, професійних умінь об'ємно мислити і будувати тримірне зображення графічними засобами.

Сприйняття характеризується виділенням основного, головного в предметах і явищах, що розкривають зміст зображення, точністю, швидкістю і осмисленістю дій студентів. Це формує апперцепцію сприйняття, яка впливає на вибірковість сприйняття в студентів, тобто віддається перевага одним об'єктам або окремим їх частинам, властивостям, ознакам перед іншими. Найбільша помилка художників-початківців – це нерозуміння процесів сприйняття природи і зображення. Неузгодженість цих процесів призводить до швидкого емоційного стомлення студентів, які переходять до бездумного копіювання природи.

Другою проблемою сприйняття є постановка ока виконавця, тобто художнього бачення, яке повинне сприймати природу і зображення через чергування “вузького” і “широкого” бачення, постійно змінюючи “глибину різкості”, яка дозволяє побачити головне серед другорядного.

Головною причиною слабого розвитку сприйняття є невідповідність наочного матеріалу, створеного не за принципами природного формотворення. На першому курсі студенти в основному сприймають загальну форму (тому що відсутні деталі на простих геометричних тілах), а на другому курсі стикаються з величезною кількістю деталей (які, наприклад, є на гіпсовій голові) і тому виявляються невідповідними до такого складного процесу сприйняття. Це негативно впливає на рівень сформованості професійних знань, умінь свідомо-аналітичної побудови зображення.

У зв'язку з відсутністю деталей на геометричних тілах, які студентималюють на першому курсі, дуже складно проходить процес формування професійних умінь усвідомленої діяльності в самій структурі побудови зображення, яка включає в себе: метод схематизації, метод конструктивно-просторового аналізу, метод порівняння, методичну послідовність (етапи роботи) та інші. Так, наприклад, застосовувати такий прийом роботи над зображенням як “обрубковка” (умовне узагальнення складної поверхні об'ємної форми за основними напрямками і межами площин) практично неможливо, тому що геометричні

тіла вже узагальнені і “обрубувати” на них немає чого. Отже, процес узагальнення, спрощення складної форми до більш простої через відсутність деталей на простих геометричних тілах застосовувати у вивченні малюнка неможливо.

Метод конструктивно-просторового аналізу передбачає порівняння натури з простими формами; і для того щоб ясніше уявити конструкцію об'ємної форми, її необхідно зіставити, розчленити, а потім узагальнити з тими чи іншими геометричними тілами. Розглядаючи, наприклад, глечик, який являє собою поєднання кулі і циліндра, студентам не складає великих труднощів уявити конструктивну будову цієї форми та назвати ті помилки, які були допущені під час малювання кулі і циліндра.

Конструктивно-просторовий аналіз неможливий без такого прийому побудови зображення, як розчленування простору на плани, де головну роль відіграють деталі. На передньому плані відбувається проробка найдрібніших деталей, другий план показує зміну в контрастах між його деталями, а третій план моделюється за допомогою сильної стилізації деталей у великі масиви. Отже, відтворення ілюзії простору на натурних постановках за традиційною методикою навчання для художників-початківців сильно ускладнюється.

А, скажімо, такий прийом побудови об'ємної форми за допомогою заслонення дальніх деталей ближніми також не вивчається повною мірою, через невідповідність наочного матеріалу застосовується тільки частково, коли в натурній постановці одні предмети закривають собою інші.

Набуття знань та професійних умінь побудови зображення методом порівняння також дуже загальмовується у зв'язку з невідповідністю наочного матеріалу принципам природного формотворення. Наприклад, встановлення пропорцій є одним із головних завдань побудови зображення, а в простих геометричних тілах ми бачимо лише пропорції загальної форми, не дуже складні в порівняльному процесі; до того ж вони не ускладнюються в методичній послідовності вивчення малюнку. Так, скажімо, куб має дев'ять ліній контуру загальної форми, циліндр – чотири лінії, а куля – тільки одну замкнену лінію.

Великі труднощі виникають і в процесі методичної послідовності ведення малюнку за принципом синтез-аналіз-синтез, де аналіз об'ємної форми, розчленовуванням цілого на частини відсутній. Це призводить до підмінення етапів роботи над зображенням завданнями, які вирішуються в процесі малювання (перспектива лінійно-конструктивна побудова, тонове вирішення та інше).

Тому ці нерозв'язні проблеми перекочують на другий курс, коли іде вивчення більш складних за формою моделей і студенти, як правило, не готові до вирішення таких складних завдань. Наприклад, працюючи над загальною формою, не можуть побудувати характерний силует, утворений великою кількістю деталей, що призводить до бездумної, несвідомої роботи над зображенням (змальовування контуру).

Передавати ілюзію об'єму в графічному зображенні можна двома способами. Перший спосіб лінійний, у якому зображувальними засобами є лінії з різною товщиною і силою контрастів. Другий спосіб тоновий, де зображувальними засобами є штриховка або тушовка (система штрихових ліній різної довжини і товщини), плями з різною силою тонового звучання (м'який матеріал – вугілля, сангіна, сепія, крейда, соус).

Лінії як такої в природі не існує. Вона утворюється по межі стику світлого і темного, умовно розділяючи їх та визначаючи силу контрасту між ними. Залежно від того, куди відноситься лінія (чи до фону, чи до форми предмета), вона викликає ілюзію світлої або темної плями, вирішуючи протиріччя: плоске зображення трансформується в тримірний просторовий образ реальної дійсності. У роботах студентів лінія застосовується у вузько підготовчому проміжному плані, тому що з часом стає частиною тону. У плані визначення контрастних меж між світлим і темним, встановлення так званих контрастних "маяків" студентам важко працювати через відсутність деталей. Ці маяки по межах першого, другого і третього планів у подальшому під час роботи тоном вказують на силу контрастів у рамках цих планів.

Під час моделювання об'єму світлотінню (штриховкою чи плямою) важливого значення набуває робота пропорційними

тоновими відношеннями. У малюнках художників-початківців спостерігається слабка підготовка в роботі тоновими відношеннями, що призводить до бездумного заштриховування поверхні формату. Це пов'язано з тим, що наочний матеріал, який застосовується в натурних постановках, не відповідає принципам природного формотворення. Тобто деталі, які знаходяться на різних відстанях і глибинах, мають різну силу освітленості, а це допомагає тренувати окомір студентів у роботі пропорційними тоновими відношеннями. І тому, не засвоївши азів тонових відношень на першому курсі, студенти роблять грубі помилки у визначенні пропорційності тонових відношень, малюючи більш складні натурні постановки, насичені деталями.

Розкриваючи проблеми взаємозалежності наочного матеріалу з основними процесуальними чинниками навчального малювання, можна зробити **висновки**, що наочний матеріал не відповідає дидактичній структурі формування теоретичних та практичних знань з малюнку. Розробка наочного матеріалу на основі принципів природного формотворення допоможе молодим художникам формувати професійні вміння під час сприйняття природи та зображення, у самій структурі побудови малюнка, а також вміло застосовувати зображувальні засоби в формотворчому процесі.

Література

1. Ананьев Б.Г. Пространственные различия. – Л.: ЛГУ, 1955.
2. Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты. Рисунок. Живопись. Композиция. - М.: Просвещение, 1981. – 239 с.
3. Ростовцев Н.Н. Академический рисунок: Учебник для студентов худ.-граф. факультетов пед. ин-тов. – М.: Просвещение, 1984. – 240 с.
4. Шорохов Е.В. Композиция: Учеб. пособ. для студентов худ.-граф. факультетов пед. ин-тов. – М.: Просвещение, 1986. – 207 с.

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

В статье рассмотрены разные подходы в трактовке понятия коммуникативная культура. Автор предлагает разработанные игры и ситуации, которые можно использовать на занятиях в высших учебных заведениях, способствующие формированию коммуникативной культуры студентов.

In article different approaches in treatment of concept communicative culture are considered. The author offers the developed games and situations which can be used on employment in the higher educational institutions, promoting to formation of communicative culture of students.

Комунікаційна культура є одним з головних показників професіоналізму сучасного спеціаліста, оскільки саме особливості спілкування та педагогічної взаємодії здійснюють вплив на формування і розвиток особистості студента, визначають характер та інтенсивність засвоєння навчальної інформації, сприяють встановленню дружніх відносин між студентом та викладачем, взаємно збагачують духовний світ.

Комунікаційною культурою та спілкуванням займалися Панферов В.Н. (виділив у спілкуванні чотири моменти та чотири підходи до вивчення спілкування), Ломов Б.Ф. (описав три функції спілкування), Якобсон Р. (виділив шість основних функцій мови), Трубецької Н.С. (ще в 40-х роках виділив три основні функції спілкування), Холідей М. (виділив сім функцій мовної поведінки), Холодович А.А. (запропонував п'ять бінарних ознак ідентифікації мовленнєвого акту), Леонт'єв А.А. (виділив характеристики спілкування), Бгажнюков Б.Х. (виділив два типи спілкування).

Звертаючись до ігрових ситуацій та гри, як засобів комунікаційної культури, ми можемо виокремити такі прізвища, як Гросс К. (у кінці ХІХ століття першим почав систематично вивчати гру), Бюлер К. (німецький психолог), Плеханов Г.В.,

Аркін Є.А., Виготський Л.С., Леонт'єв А.Н., Ельконін Д.Б. (радянські психологи).

Таким чином, ми бачимо, що тема є актуальною, нею займалися як представники Росії, так і представники зарубіжжя.

Поняття “комунікативна культура вчителя” в науково-педагогічний ужиток одними з перших увели В.А.Кан-Калік та Н.Д.Нікандров. Однак вони не конкретизували його смислове значення. Нині це поняття широко вживають як російські, так і українські дослідники, причому не тільки стосовно педагогічної діяльності, але й щодо цілого ряду професій, званих соціономними (тобто безпосередньо орієнтованих на взаємодію і спілкування з людьми).

Російські дослідники Ю.А.Гагін, В.А.Шрам, Т.Т.Тимофєєва визначають комунікативну культуру педагога як мистецтво соціальної взаємодії, опосередкованої педагогічною діяльністю і властивостями особи педагога. Саме цей підхід дозволив нам схарактеризувати комунікативну культуру вчителя як складну особистісну освіту, що визначає результативність спілкування та взаємодії педагога і учнів, яка сприяє прояву пізнавальної, інтелектуальної і духовної активності, забезпечує оптимальне вирішення завдань навчально-виховного процесу.

Аналіз літературних джерел показав, що комунікативна культура – це синтез глибоких професійних знань, особистісних якостей, умінь налагодити плідне спілкування та взаємодію з колективом і з кожним студентом зокрема.

Розглядаючи комунікативну культуру як здатність встановлювати правильні взаємостосунки, налагоджувати продуктивне спілкування і взаємодію з колективом студентів, ми виділяємо серед її складових досконалість комунікативних умінь, як вербальних, так і невербальних.

Аналіз наукової літератури дозволив дати уточнене визначення “комунікативна культура”. Так, з педагогічної позиції в процесі навчання іноземної мови комунікативна культура визначається як особистісна якість та здатність індивіда здійснювати комунікацію, адекватну певному типу ігрових ситуацій, що ґрунтується на: 1) лінгвістичних, соціокультурних, предметних, психолого-педагогічних знаннях;

2) уміннях співвідносити мовні засоби з нормами мовленнєвої поведінки, 3) значущих особистісних якостях, які формуються в процесі навчання.

Результати констатуючого експерименту вказують на те, що необхідно проводити цілеспрямовану роботу щодо формування комунікативної культури студентів. В основу розробки нашої програми лягли визначені ігрові ситуації та педагогічні ігри.

Наша дослідна робота передбачає вирішення таких навчальних завдань:

- розробити дослідно-експериментальну програму із застосуванням ігрових ситуацій, які б сприяли підвищенню рівня комунікативної культури студентів;
- розробити кілька нестандартних занять з використанням ігрових ситуацій з іноземної мови для підвищення комунікативної культури майбутніх спеціалістів.

Ми обрали тему “Київ – столиця України”, “Моє рідне місто”. Наведемо приклади з розробленої нами програми.

Ігрові вправи для навчання іншомовному спілкуванню.

А) Ігрові вправи для мовленнєвої зарядки.

Візитні картки. Мета: активізація навичок та умінь спілкуватися під час знайомства.

Хід гри: кожен гравець отримує візитну картку, у якій зазначені відомості про нього (ім'я, прізвище, хобі і т. ін.). Після світської розмови учні обмінюються візитками, на картках можуть бути зображені якісь умовні знаки або предмети, які б виконували роль підказки й опори під час спілкування.

Групове інтерв'ю. Мета: активізація взаємодії “питання – відповідь” у певних заданих умовах.

Хід гри: всі гравці запитують одного з учасників гри. Можна поставити умову, щоб гравець унікав правдивих відповідей. Потім йде обговорення інтерв'ю.

Опитування думок. Мета: практика взаємодії “питання-відповідь” й активізація розумової та мовленнєвої діяльності в заданих умовах.

Хід гри: гравці діляться на групи. Кожна група готує свою анкету відповідно до заданої теми. Потім групи виділяють

по одному представнику, який проводить опитування в іншій групі.

Характерною особливістю ігрових ситуацій на заняттях з іноземної мови є емоційна забарвленість. Це знаходить відображення у відборі лексико-граматичних засобів, у структурі реплік, в інтонаційному оформленні тощо. Справжні ігрові ситуації містять репліки подиву, захоплення, а також оцінки, розчарування, незадоволення та ін. Наприклад, при вирішенні ігрових ситуацій, які, на наш погляд, формують комунікативну культуру учня, ми використовували такі типи завдань:

- 1) висловити побажання і прореагувати на них;
- 2) погодитися / не погодитися з чимось;
- 3) висловити радість/ засмучення;
- 4) цікавитися інформацією і повідомляти інформацію з позиції того, хто відповідає, і навпаки;
- 5) звернутися з проханням, висловити готовність / відмову його виконання;
- 6) висловити свою точку зору, обґрунтувати її, щоб переконати співрозмовника;
- 7) висловити сумнів, невпевненість;
- 8) висловити схвалення / несхвалення, осуд.

Спираючись на практичний досвід ми прийшли до висновку, що при використанні ігрових ситуацій на заняттях з іноземної мови треба йти від простого до складного, від репродуктивних завдань до творчих.

Вирішення ігрових ситуацій буде сприяти своєчасному виявленню труднощів та збільшенню мовленнєвого запасу іношомовних слів. Основними якісними показниками розвитку комунікативних здібностей є сформованість умінь при вирішенні ігрових ситуацій, а саме:

- 1) уміння вживати ініціативні репліки (повідомлення, спонукання, запитання);
- 2) уміння швидко реагувати на репліки співрозмовника, використовуючи репліки, що мають різні комунікативні функції;

- 3) уміння продукувати діалоги різних функціональних типів на основі запропонованих педагогічних ситуацій, педагогічних тем;
- 4) уміння в разі необхідності (нерозуміння, утруднення) ввічливо перервати аналіз ситуації і звернутися за допомогою.

На наш погляд, чим більше ігрових ситуацій буде розглянуто в ході уроку іноземної мови, тим більшою є ймовірність, що учні зможуть самостійно справитися з будь-якою реально виниклою комунікативною ситуацією.

Наприклад, на заняття з теми “Київ – столиця України” ми розглядали підтему “Архітектура Києва”. Групі заздалегідь дається завдання відібрати архітектурні пам’ятки Києва, нанести їх на карті міста. Готуючись до гри, студенти повинні вивчити основні стилі архітектури.

Учитель: У Києві відбувається міжнародний конгрес юних архітекторів. Завдання першій групі: З’ясуйте, які визначні місця хочуть побачити ваші нові друзі – юні архітектори із США. Порадьте їм, як туди дістатися. Нагадайте про правила руху в Україні.

Завдання другій групі: Ви приїхали із США. Скажіть, які визначні місця Києва ви хочете побачити. З’ясуйте, як туди дістатися. Доведіть, що ви знаєте правила руху в Україні.

Вправа 1.

Учитель: Ви – іноземні туристи, які хочуть відвідати театри і концертні зали України. Я ваш гід. Скажіть мені, чим ви цікавитесь, а я порекомендую вам, куди вам краще піти в місті Києві.

P1 (a foreign tourist): I'm interested in pop music.

T. (the guide): Then I advise you to go to the "Ukraine" Palace of Culture.

Вправа 2 – на самостійне вживання мовленнєвого зразка, репліка студента – ініціативна.

Вправа 3

Учитель: Ваші іноземні друзі цікавляться, який саме спектакль /концерт буде в театрі/концертному залі, до якого ви домовилися піти. Дайте відповіді на їхні запитання, використовуючи театральну/концертну афішу:

P1: What's on the Taras Shevchenko National Opera of Ukraine on the 15th of February?

P2: Let me see. "Zaporoshian Cossak beynd the Danube" by Hulak-Artemovskiy.

Мета творчого рівня вправ – навчити студентів створювати власні діалоги різних функціональних типів на основі запропонованих їм.

Продукт мовлення учнів – діалог певного функціонального типу, що включає принаймні два (рідше три) мікродіалоги.

Отже, у навчанні з використанням ігрових ситуацій можна виділити такі рівні формування діалогічних навичок і вмінь: підготовчий або нульовий – навички реплікування; перший – уміння поєднувати репліки; другий – уміння будувати мікродіалоги; третій – уміння створювати власні діалоги різних функціональних типів. У процесі виконання нашої дослідної роботи ми дійшли таких висновків:

1. Ефективність формування комунікативної культури студентів залежить від вдало підібраних ігрових ситуацій у навчанні іноземної мови.

2. Ефективність спілкування полягає в тому, щоб студенти стали активними учасниками розмовної діяльності на занятті. Для цього педагогові потрібно вміти: оперативно і правильно орієнтуватися в постійно змінюваних умовах спілкування, знаходити відповідні комунікативні засоби, які відповідали б обставинам спілкування та індивідуальним особливостям студентів, постійно відчувати і підтримувати зворотній зв'язок у спілкуванні.

3. Експериментально доведено, що бесіда (усі її різновиди), питально-відповідні вправи, ігри та ін. належать до активних методів, які значною мірою впливають на формування комунікативної культури.

4. Запропонована система ігрових вправ, спрямованих на формування комунікативної культури, допомагає одночасно формувати в студентів ціннісні установки, забезпечує їх вміннями, які дозволяють ефективно реалізувати ці установки в житті, бути готовими здійснювати спілкування іноземною мовою ввічливо в певних ситуаціях.

Література

1. Бим И.Л. Личностно-ориентированный подход – основная стратегия обновления школы // Иностранные языки в школе. – 2002. – №2. – С.18-21.
2. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иностранному языку. – М.: Просвещение, 1991. – 159 с.
3. Концепция коммуникативного обучения иноязычной культуре в средней школе: Пособие для учителя / Под ред. Е.И. Пассова, В.В. Царьковой. – М.: Просвещение, 1993.

О.В.Лисевич

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ДІАЛОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ СИТУАЦІЙ

В статье рассматриваются вопросы, касающиеся формирования культуры педагогического общения будущих учителей, обосновывается необходимость построения диалогических учебных ситуаций.

This article reveals some questions design with the formation of the culture of pedagogical communication of the future teachers, proves the necessity of building of dialogue training situations.

Мета нашої статі полягає в необхідності вирішення проблеми формування культури педагогічного спілкування майбутніх учителів у процесі фахової підготовки. Побудова демократичного, гуманного суспільства вимагає високого рівня культури його учасників. Якої б сфери діяльності ми б не торкалися, зрозуміло, що успіх та результативність її залежить від культури спілкування, яка ґрунтується на здатності будувати діалог. Саме діалог є формою більш продуктивного спілкування відповідно до сучасних особистісно-розвивальних моделей навчального співробітництва, у яких учасники є активними суб'єктами діяльності.

У Державній національній програмі “Освіта” одним з головних принципів реформування освіти був визначений принцип гуманізації, який передбачає розгляд людини як найвищої цінності, розкриття її здібностей та задоволення

потреби в освіті, забезпечення пріоритету загальнолюдських цінностей. Це означає, що сучасні державні документи України про освіту й виховання спрямовують вищі педагогічні навчальні заклади на перегляд змісту, форм, методів професійної підготовки майбутніх учителів.

Таким чином, сучасний учитель повинен мати глибокі психолого-педагогічні знання, а також високий рівень професійної підготовки у своїй предметній галузі, володіти гуманістичними педагогічними технологіями, здібністю до педагогічного проектування та організації ефективного діалогу в навчальному процесі, який сприяв би формуванню культури як регулятора поведінки, гаранта взаємоповаги та механізму гармонізації особистісних та загальнолюдських інтересів.

Проблема формування культури педагогічного спілкування знайшла своє відображення в дослідженнях таких вчених-педагогів, як І.А.Зязюн, В.А.Кан-Калік, О.В.Киричук, Н.В.Кузьміна, Ю.М.Кумоткін, А.В.Мудрик, В.А.Сластьонін, Л.В.Кондрашова, до її розробки долучилися психологи Б.Г.Ананьєв, О.О.Бодальов, О.М.Леонтьєв, Б.Ф.Ломов, Т.С.Яценко та ін. У працях цих учених розкрито структуру педагогічного спілкування, функції, умови, стадії формування комунікативних умінь, методи навчання студентів прийомам педагогічного спілкування, але шляхи та засоби формування культури педагогічного спілкування мають загальнотеоретичний характер.

Культура педагогічного спілкування в науковій літературі трактується по-різному. Так, зокрема, це поняття визначається як частина загальної культури вчителя (культурологічний підхід), “засвоєння й актуалізація норм, засобів, механізмів діяльності спілкування, акумульованих у досвіді людства та творче їх застосування в навчально-виховному процесі” [7,153].

Оскільки мова йде про формування професійно-педагогічної культури спілкування, важливим ресурсом діяльності є не стільки спеціальні знання, технології навчання та виховання, скільки загальна та професійно-педагогічна культура, здатна забезпечити створення та трансляцію цінностей.

Сучасна наука розглядає культуру в трьох напрямках:

- 1) як сукупність матеріальних і духовних цінностей;
- 2) як специфічний спосіб діяльності людини;
- 3) як процес творчої самореалізації особистості.

Існує визначення культури спілкування як умови і засобу свідомої діяльності людей. На думку О.В.Кулешової “дотримання норм і принципів культурного спілкування є фактором, який впливає на життєдіяльність особистості” [5,37].

Досліджуючи культуру спілкування майбутніх спеціалістів у контексті загальнолюдської культури, деякі дослідники тлумачать її як систему пристосування до умов соціального оточення, яка свідомо формується особистістю. Комунікативні навички та стратегії поведінки, які свідомо використовуються в різноманітних ситуаціях спілкування, є елементами культури спілкування [5].

Як і загальна культура, так і культура спілкування формується впродовж всього життя завдяки накопиченню досвіду і реалізації основних функцій спілкування.

Сучасні науковці розуміють під “культурою спілкування” взаємодію трьох функцій: комунікативної, перцептивної, інтерактивної. У спілкуванні учасники цього процесу розкривають своє світосприйняття, світобачення, особливості, здібності, досягають мети, використовують власний досвід для самореалізації.

Таким чином, культура спілкування – це стратегія, яка містить певний набір цінностей, норм, зразків, умінь, навичок вербальної і невербальної поведінки, а також уміння застосовувати їх у певній ситуації.

Педагогічне спілкування – це специфічна форма спілкування, яка має свої особливості, проте підпорядковується й загальним закономірностям, притаманним спілкуванню як формі взаємодії однієї людини з іншими людьми.

Педагогічне спілкування – це сукупність засобів і методів, які забезпечують реалізацію мети й завдань навчання та виховання і визначають характер взаємодії викладача та студентів.

Дослідження в галузі педагогіки стверджують, що значна частина педагогічних проблем обумовлена недоліками у сфері професійно-педагогічного спілкування.

Взаємодія між людьми та предметно-практична діяльність є основними факторами розвитку людини. Формування культури спілкування можливе лише на суб'єкт-суб'єктному ґрунті, коли обидва учасники є рівноправними особистостями процесу спілкування, у результаті якого виникає діалог.

Ми виокремлюємо такі умови формування культури педагогічного спілкування:

1. Педагогічне спілкування – це двосторонній процес взаємодії викладач-студент.
2. Педагогічне спілкування має враховувати індивідуальні можливості особистості студента, сприяти їх розвитку.
3. Педагогічне спілкування спирається на творчий пошук оптимальних педагогічних рішень.

На наш погляд, для більш успішного формування культури педагогічного спілкування необхідно:

- мотивувати діалогічну діяльність у навчальному процесі взагалі і навчальних ситуаціях зокрема;
- озброїти студентів знаннями та вміннями організації діалогічної діяльності;
- розвивати особистісні якості студентів, необхідні для успішного діалогічного спілкування;
- забезпечити різноманітність діалогічних форм та методів навчання, таких як диспут, бесіда, дискусія, дебати, рольові та імітаційні ділові ігри, тренінги;
- створювати на заняттях позитивну, емоційну атмосферу, ситуацію успіху для кожного студента.

Аналіз психолого-педагогічної літератури та результатів формуючого експерименту переконують у тому, що великі потенційні можливості у формуванні культури педагогічного спілкування мають діалогічні навчальні ситуації.

У працях вітчизняних та зарубіжних дослідників поняття “ситуація” розглядається як “стимул для здійснення мовленнєвих дій; як деяке єдине ціле, що ґрунтується на досвіді

і дозволяє учасникам бесіди створювати завершений діалог” [13,1-2].

Як “комплекс умов, за яких зважається педагогічна задача” визначають ситуацію Н.В.Бордовська й А.О.Реан [2,16].

Ситуація як система, обов’язковими компонентами якої є матеріальний чи ідеальний предмет, що знаходиться в деякому вихідному стані; модель стану розглянутого предмета, що вивчається, зустрічаються у роботах Г.С.Костюка, Г.О.Балла. [14,43].

Педагогічна ситуація розглядається через спілкування: взаємодія між учителем і учнем [8,140].

Ситуативний контекст спілкування – обставини, в яких відбувається спілкування: місце, час, особистість партнера тощо [1,66].

Досить вдале визначення поняття “ситуації” ми знаходимо в Ю.І.Пасова. Автор визначає її як “динамічну систему взаємин тих, хто спілкується, яка, ґрунтуючись на відображенні об’єктів і подій зовнішнього світу, породжує потребу в цілеспрямованій діяльності для вирішення мовленнєво-розумових завдань і живить цю діяльність” [11,169].

Підручник “Основи педагогічної майстерності” дає таке визначення педагогічної ситуації: “педагогічна ситуація – це завжди осмислення і аналіз обставин з метою перетворення їх, переведення на новий рівень, який наближує до мети педагогічної діяльності” [10,16].

Можна зробити висновок, що педагогічною ситуацією називають сукупність певних умов, обставин, станів, які склалися в певний момент під час взаємодії педагога і вихованців.

Ми погоджуємося з думкою згаданих вище вчених, проте пропонуємо розглядати діалогічну навчальну ситуацію не лише як побудову відпрацьованих та закріплених умов та дій, але й як побудову, планування незаалгоритмізованих, нестандартних дій, які спонукають до імпровізації в діалозі. Так, спираючись на класифікацію навчальних педагогічних завдань В.А.Сластьоніна, можна запропонувати побудову таких діалогічних ситуацій:

1. Дати відповідь на запитання, сформульовані щодо певної ситуації.
2. Самостійно сформулювати питання, спираючись на аналіз навчальної ситуації.
3. Сконструювати навчальну ситуацію, використовуючи факти педагогічної практики або літературні джерела.
4. Дати психолого-педагогічну характеристику суб'єктам виховання в певній ситуації.
5. Розв'язати педагогічну задачу, спираючись на педагогічні знання та прогнозування поведінки учасників певної ситуації.

Педагогічна діяльність не може бути стереотипною, оскільки вона ніколи не відбувається в незмінних, стандартних умовах і завжди пов'язана з виникненням нових ситуацій, дії в яких не можна завчасно передбачити і відшліфувати. Кожний її елемент вимагає нестандартного вирішення [4, 84].

Отже, культура педагогічного спілкування є частиною загальнокультурної категорії, яка сприймається як:

- необхідна умова формування особистості;
- засіб досягнення мети у взаєминах з іншими людьми;
- спосіб самореалізації особистості.

Культура педагогічного спілкування молодого спеціаліста повинна містити в собі систему поглядів, яка слугуватиме йому зразком для досягнення мети в спілкуванні з іншими.

Культура педагогічного спілкування майбутніх учителів формується в результаті постійного накопичення ними практичного комунікативного досвіду, значить, за науковою логікою, формування культури педагогічного спілкування має відбуватися в діалозі.

Оскільки культура педагогічного спілкування є обов'язковим компонентом професійної культури, то її формувати доцільно в діалогічних навчальних ситуаціях вищої школи.

Література

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. К.: Академія, 2004. – 344 с.

2. Бордовская Н.В., Реан А.А. Педагогика: Учебник для вузов. – Спб.: Питер, 2001. – 304 с.
3. Канн-Калик В.Н., Никандров Н.Д. Педагогическое творчество. – М.: Педагогика, 1990. – 142 с.
4. Коул М. Культурные механизмы развития // Вопросы психологии. – 1995. – №3. – С.5-21.
5. Кулешова О.В. Формирование культуры общения как необходимое условие развития личности студента // Соціально-політичні та правові проблеми формування особистості і держави: Зб. наук. праць. – Хмельницький, 1998. – С.36-39.
6. Культура педагогічного спілкування вчителя і моральне виховання учнів // Підготовка майбутніх вчителів до морального виховання учнів / За ред. В.К.Демиденка. – К., 1996. – С.152-164.
7. Матюшкин А.М. Проблемные ситуации в мышлении и обучении. – М.: Педагогика, 1972. – 207 с.
8. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ ст. (проект) // Освіта. – 2001. – 11-18 липня.
9. Основы педагогического мастерства / Под ред. И.А.Зязюна. – К.: Вища шк., 1987. – 207 с.
10. Пассов Е.И. Ситуация, тема, социальный контакт // Общая методика обучения иностранным языкам: Хрестоматия / Сост. А.А.Леонтьев. – М.: Русс. яз., 1991. – С.162-173.
11. Скалкин В.Л. Сборник учебных ситуаций для развития устной речи на английском языке. – М.: Высшая шк., 1968. – 84 с.
12. Учебный материал и учебные ситуации: Психологические аспекты /Под ред. Т.С.Костюка, Г.А.Балла. – К.: Рад. шк., 1986. – 143 с.

О. Авраменко

ІНТЕРАКЦІЯ ДИСЦИПЛІН МОВОЗНАВЧОГО ТА ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОГО ЦИКЛІВ У СИСТЕМНІЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНІЙ ОСВІТІ СТУДЕНТІВ-АНГЛІСТІВ

В статье рассматриваются проблемы комплексного преподавания англистики в контексте культурологического